

Gökçenur Çenge (Turecko)

Jeden z nejpronikavějších básnických hlasů současné turecké literatury. Narodil se roku 1971 v Istanbulu, žije tamtéž, na istanbulských univerzitách vystudoval elektroinženýrství a obchodní administrativu. Jeho osobitá poezie balancuje na hranici lyriky, písňe, básně v próze a pamfletu. Časopisecky publikuje od devatenácti let, knižně debutoval o šestnáct let později. Své dosavadní básnické texty shrnul v pěti sbírkách, např. *Her Kitabın El Kitabı* (Příručka pro každou knihu), *Söze Mezar* (Hrob slova), *Sirtında Bunca Sözcükle* (Se všemi těmi slovy na zádech), *Doğanın Ölümü* (Smrt přírody). Do turečtiny překládá knihy amerických spisovatelů Wallace Stevense či Paula Austera, přebásnil také antologii japonských haiku. Živí se jako inženýr.

výběr z básní přeložila Zuzana Gabrišová

Ty jsi daleko ze své země, já jsem ve tvé zemi

Ty jsi daleko ze své země, já jsem ve tvé zemi
moje básně jsou jako dopisy, které se časem
ztratily v poště:

Na dlouho sis zdřímla na svém banánově žlutém gauči
vlasy se ti uvolnily z uzlu, brýle vypadly z ruky na podlahu
čtyři sněžená jablka z pěti na talíři
hřeben, který jsi založila mezi dva listy knížky
na tvých kolenou přehoz v barvě pruské modři
ve svém snu se možná díváš
na scénu ze hry *Staré zvuky*

jsi v mém rodném domě, tvoje matka ještě nezešílela

můj bratr nedostal povolávací rozkaz

Zeki Müren v rádiu

zpívá

„Jsi daleko“

za chvíli zastaví píseň uprostřed

ohlásí, že ozbrojené síly převzaly moc

„kvůli bezpečnosti a ochraně země“

za chvíli řekneš

„musím jít“, „nemůžu přijet, protože turečtina je...“¹

Tisíckrát ses dívala na tuhle hru

ale poprvé, chvíli předtím, než se probudíš zalitá potem

si všimneš zmačkaného telegramu
opřeného o stolec s gramofonem:

./'už nikdy se neprobud'. ./'vítr. ./'
jako zpráva ode mě. ./'na tvá prsa spadne
/'suchý list. ./

Jsi daleko ze své země, tvoje zem v chaosu
v tuhle chvíli jsem naživu
stále milovaná, v pochybnostech, bez ohledu na odloučení

Tvoje jméno napsané cyrilicí je troubením jelena

Tvoje jméno napsané cyrilicí je troubením jelena
papír se rozvíjí jako sněhem pokrytá skandinávská pláň
do které jsme se ponořili
šest týdnů ji nebyli schopni přejet na koních

Pán říká
trn přitahuje luk
rotující šíp se stane
modrou růží
jelen vyskočí, zastaví se čas

Láska je přesný střelec, krutý a neexistující
trefuje srdce, aby zranila
trefuje štít, aby zabila

Chlapec v lese vyřezává flétnu, aniž by pán věděl
přicházející dívka tiskne k nadržům bulharské růže
za chůze sbírá šípky
z pichlavých keřů

Pán říká
trn přitahuje luk
Láska je něco jiného nebo jen toto
jeden ozbrojený, dokonce slepý střelec
najde nejměkčí místo každé mušle

Chlapec spí pod svým koněm
pán spí, koně spí, tábor spí
jelen přichází dolů k jezeru, lekníny pokryté sněhem
cestou prochází mezi stany

Tvoje jméno napsané cyrilicí je troubením jelena
papír se rozvíjí jako sněhem pokrytá skandinávská pláň
už jsou pryč, popel, utržené bulharské růže
vlk ještě čichá k otiskům jeleních kopyt

Musíme rozumět?

Řekl jsem: hvězdy lidí jsou na nebi,
tvé hvězdy jsou na tvých ramenou
mezi meči a věnci.

Řekl jsem: hvězdy lidí jsou na nebi
nebe je slovo
vyřčené v noci, stejně jako hvězda,
zatímco čekáme na posla, jenž se opozdil
a smrt, ať je cokoli, musíme tomu rozumět?

Viděl jsem spoustu slov v lesích,
padlého bronzového koně
a stříbrný lapač snů,
který září v jarním slunci,
možná trn, možná ani ne trn,
čistá bolest, bodání,
žitem vonící chodidlo noci.
Viděl jsem spoustu slov, byla tam.
Musíme rozumět slovům?

Řekl jsem: smrt je kůň šedivý jak vlk,
cokoli to je, musíme tomu rozumět?
Pro moudré to není slovo,
nemá být použito v básni,
nauč se zpaměti jeho existenci,
dotkni se ho jako by ses dotýkal vlhké koňské hřívky,
ochutnej ho a řekni, že chutná jako oves,
očihej ho, abychom ho příště, až se potkáme,
poznali po čichu.
Jeden z nás může říct, že bylo cítit jako síť vytažená z moře
a zrovna, když mu všichni budou přizvukovat,
někdo řekne: ne, je cítit jako moře, z něhož jsou vytahovány sítě.

Řekl jsem: smrt je kůň bílý jako růže,
mezi sebou mu říkáme láskotvůrce,
láska je slovo a nepřipomíná lásku,
uvnitř nás se prodlužuje stín vrby,
řeka proplouvající mezi dvěma stromy
náhlý poryv větru

se sobě navzájem nepodobají,
musíme rozumět věcem, které se sobě navzájem nepodobají?

Řekl jsem: smrt je kůň kaštanové barvy,
když jsi s námi, říkáme mu časoměnič,
nikdo nevysloví skutečné jméno, všichni šeptají fialová skvrna,
cválá přes pláň slov
a chňapá po hašašských zádech větru,
říkáme, že bychom měli něco udělat,
ale musíme rozumět tomu, co je čas?

Řekl jsem: smrt je grošák,
miluješ ho a krmíš
ječmenem, kaší a hvězdami
jako bys krmil pýchu národa
zdeděnou od svých předků.
Říkáš, že na tomto koni překročíme
mosty dvou řek, černé moře vzdouvající se vespod
vytryskne z otisků jeho kopyt,
přijedeme ke stolu, ze kterého si vezmeme
svůj díl země bohatých vlků.
Pojmenujeme ho snotvořitel a poslední sen,
ale musíme rozumět tomu, co jsou sny?

Řekl jsem: smrt je kůň černý jako sníh,
ačkoli pro tebe je to jen slovo,
větvička zlomená větrem,
náhlá bouře v noci,
jako měděnou naběračku
ji ponoříš do výdělečných barelů
a naplníš ji
důležitými významy
bezpečnost rodné země, globální teror
stabilizační síly, oblastní mír a měnové trhy.
Říkáš, že v pochopení je moc,
ale musíme rozumět tomu, co je moc?

Jsme těmi lidmi, naše hvězdy jsou na nebi,
nerozumíme nebi, hvězdám,
nerozumíme času, slovům, smrti, lásce,
ale víme, že nebe je na nebi, čas je něco, co pomíjí,

slova jsou ve světě, kde žijeme,
pak je tam láska, je tam,
buď to chápeme, nebo ne,
a smrt se jednoho dne dotkne i tvého čela
mlhavého říjnového rána,
když bude kapat z listů třešní.

Jsme těmi lidmi, naše hvězdy jsou na nebi,
nerozumíme nebi, hvězdám,
nerozumíme času, slovům, smrti, lásce,
ale chápeme, že to vymyšlené nebezpečí, tenhle trh smrti,
má zvýšit tvoji zmenšující se moc.

Řekl jsem: hvězdy lidí jsou na nebi,
tvoje hvězdy jsou na tvých ramenech
mezi meči a věnci
a smrt není jen slovo,
ale náš syn. Pak politika zmlkne,

když auto naložené hnojem do bílé věže narazí.

Balkón věže

„Nebojím se mrtvých,“ řekl muž. „Nicota,
saranče vyskočivší na kůži léta, náhlý déšť,
cirkus červených mravenců ve stínu kamene.
Bojím se ještě víc, když chybí slova.
Proto píšu. Píšu stále. Píšu stejně jako jsem postavil tuto věž
na místě staré studny. Té zatracené studny,
do které můj otec spadl a zlomil si vaz.“

Byla zima. Vlak projížděl nížinou jako
sněhobílá gáza uvnitř začouzené olejové lampy. Vojáci vedení
na frontu viseli z vagónů a mávali helmami
na stádo divokých koní pádící podél vlaku.
Děti sekající dřevo na dvoře. Zásobovací nákladník
zapadlý do sněhu a nuda v hlasu ženy
objímající muže na balkónu věže se slovy: „Musíš jít.“
Chci říct, obvyklé zimní události.

Příští den muž spadl z věže a zlomil si vaz.
Žena v domluvený čas klepala na dveře
s lucernou v jedné ruce, deštníkem v druhé,
rukopis mužových básní, který nedokázala udržet suchý,
mezi zuby.

Za větrem se schovával strach, čichal k ženě.

Chvála konkrétnímu činu ruky

Položil jsem si hlavu na tvou nahou hrud'
krev mi kapala z nosu, tekla
po bělosti tvého břicha do tvého klína,
řekl jsem: „Slova – myslel jsem, že slova mě zachrání.
Nevěřím už, že spatřené dokáže šokovat víc
než úder do krku.
Jak jsem hloupý, když si myslím, že řetězová reakce,
kterou začaly mé básně, změní svět.
Svět změní ti, kdo se nebojí sáhnout na věci holýma rukama,
svými zvířecími tlapami, svými nočními tlapami,
ti, kdo si bleskově zavážou tkaničku,
ti, kdo zatlučou hřebík, aniž by se ohnul,
ti, kdo otevřou zaseknuté víčko u sklenice,
kdo krmí své ruce jako ohnivé krkavce,
kdo své ruce zalévají jako oleandry,
kdo své ruce brousí o noc,
kdo trhají svýma rukama skutečnost,
kdo si se světem vyrovnají účty svýma rukama,
ti, kdo mění svět, nejsou ti
s dobrými myšlenkami, ti,
kdo beze strachu vládnou silou destrukce.
Dobré myšlenky se všude objevují a mizí,
protože dobrá myšlenka není nic,
dokud se jí nezmocní aktivní ničitel.
Verš básně, i když je
tvrdší než klouby prstů, tenčí než lýtková kost,
prázdný a lehký jako kůstka ptáka,
výmluvný jako kostička v ještěřčím ocase,
rovný jako holenní kost nebo
těžký jako kost slona,
může vyrašit modročerným karafiátem na poli těla.
Vidíš, zase nesmyslná slova,
na oku se po úderu udělá modřina, to je celé.
Radši bych uměl rozdávat rány pěstmi
než psát poezii.

Smrt si myslí, že hvězdy jsou strupy na ranách noci

Smrt má na grand bazaru obchod v ulici výrobců fezů
Smrt si myslí, že sem tam utrousit anglické slovo je fakt cool
Smrt se snaží utajit přede všemi existenci zeber bez pruhů
Smrt handluje s časem v partii backgammonu
Smrt zašeptá koni do ucha, jaký je význam krásy
Smrt je vyděšená k smrti, protože nezná své pravé jméno
Smrt má šedé oči a nepamatuje si, že kdysi měla modré
Smrt dává přednost té malé děvce z jasmínových zahrad, jašódhaře, před siddhártou
Smrt sní o tom, že si spojí 5 800 dnů penzijního spoření a dávky důchodového
pojištění a půjde do penze
Smrt, žlutá světluška, se naučí něco od každého, koho se dotkne
Smrti je lhostejná představa usadit se v jedné zemi
Smrt říká svému sousedovi: viděla jsem tvého otce, pozdravuje tě
Smrt si píše deník, ale záznamy nedatuje
Smrt nabízí příbuzným zemřelých plášť zapomnění
Smrt nemůže spát bez sklenky před spaním, dává přednost bourbonu
před skotskou
Smrt lpí na svých zvycích, čistí si zuby solí
Smrt si vezme spotřebitelskou půjčku, aby zaplatila svůj dluh na kreditní kartě
Smrt nechodí ráda do práce
Smrt přidává do sbírky další pohlednici slavného hradu van
Smrt si myslí, že hvězdy jsou strupy na ranách noci
Smrt je nasraná na boha, ale před spaním se nezapomene pomodlit
Smrt si podtrhává své nejoblíbenější verše
Smrt nesnáší lidi, kteří se ptají: proč já? Smrt se už nestydí plakat
Smrt je naše sousedka, snaží se jen vydržet, jako my

Deníky vzpoury

První tři dny jsme si neuvědomili, že už je léto.
Čtvrtý den zapálili stany, ve kterých jsme spali.

Neviděli jsme to, ale ptáci to viděli,
stromy, pod kterými jsme se milovali, to viděly,
lavičky, na kterých jsme se milovali, to viděly.
Shromáždili jsme se, dokonce nás to překvapilo.

Pátý den zaútočila policie.
Oni měli obrněná auta, vodní děla, slzný plyn, gumové projektily,
my jsme měli bratrství a plynové masky.
Křičeli jsme: „Nezměrná láska zveršuje nezměrné násilí!“
Ztratili jsme Park a pak ho získali zpátky.

Barvy, zvyklé, že jsou oblíbeny ve dvou, se promíchaly.
Ale zbývaly další dny na křik, že duha není nemocí nebe.

Šestý den jsme zjistili, že proti
pepřovému spreji je dobré mléko a Talcid;
nahradili jsme dlažební kostky, které byly použity na barikádu.
Viděl jsem povstalce s tureckými a kurdskými vlajkami chytit se za ruce a tančit „halay“.

Sedmého dne se moje matka naučila používat Facebook.
Zjistili jsme se, že když ponoříme kanystry se slzným plynem
do zpoila naplněných kýblů a přikryjeme je vlhkými dekami,
tak nevybuchnou.
Můj otec se přidal k hnutí odporu.
V Parku, když mluvil se sexuálními pracovníci,
řekl: „Nevěřím, že ten guvernér je váš syn.“
Tyhle sestry si mého otce oblíbily a já jsem ho měl ještě radši.

Když podpálili stany, premiér si neuvědomil,
že knot svatých svic v nás,
které jsme nakrmili a zapomněli, byl taky zapálen.
Nedošlo nám to, dokud se neobjevila ta lampa – a stali jsme se lampou:
někteří poprvé políbili gaye,
někteří poprvé políbili revolucionáře,
někteří poprvé políbili nacionalistu,
ale myslím, že všichni políbili poprvé

a stromy se nahlas zasmály.

Osmého dne někdo napsal premiérovi na zeď vzkaz:

„Až se vrátíš, přines chléb pokání.“

Peníze v Parku neplatily,
v Parku se vytvořil nový jazyk,
policie Park nenáviděla.

Zatímco on se s překvapením díval, jak dílky skládačky,
která se už dávno rozsypala, se skládají dohromady,
tvary vznikají s radostí z nálezů chybějících částí,
viděl, jak podle něj malé bezvýznamné skvrny najednou dotvořily
celkový obraz.

Devátého dne, když se její matka vrátila z Bulharska,
Zerrin nechala své alergie a děti doma
a šla se mnou na náměstí Taksim.
Řekl jsem: „Jak je krásné účastnit se
odporu s tvou láskou bok po boku.“
Ona řekla: „Jak je krásné, že i po patnácti letech říkáš své ženě ‚má lásko‘.“

Desátého dne premiér stále lhal.
Jedenáctého dne premiér stále lhal.
Dvanáctého dne premiér stále lhal.
Třináctého dne jsme premiéra přestali poslouchat.

Tři dny a tři noci jsme oplakávali Aliho Ismaila.²

Šestnáctého dne nás guvernér vyzval, abychom si přišli pro své děti. Šli jsme.
Zaslechli jsme klavírní recitál pod monumentem republiky
a později se dozvěděli, že i klavír byl uvězněn.

Sedmnáctého dne matky vytvořily kolem Parku lidský řetěz.
Osmnáctého dne jsme se ukryli v hotelu Divan
a pak
jsme přestali počítat dny.

Přes den jsem pracoval, v noci jsem chodil na protesty.
Burza se hroutila, dolar rostl.
V Brazílii, Bulharsku, v Egyptě se něco dělo.

Na fotografiích mají moje ruce tvar listů.

Noční host, aneb strach triumfuje nad vášní

Muž vstal, aby se šel vymočít, žena měla žízeň.
V chodbě se potkali, beze slov
se začali líbat. Muž sevřel její ňadro.
Když se rty dotkl jejího ucha, ženina hlava sebou trhla a
stiskla vypínač. Když se rozsvítilo světlo, lekli se
a pak se rozesmáli. Po návratu
do stále teplých postelí se přitulili ke svým polovičkám.

Pravidla milování

Když jsi byla tady
dny nás mījely
bez dotýkání
jako roj včel

Uvnitř mě
smečka vlků běžela do moře
kniha ještě nezačala
zaseknutý kazeťák
a neznámí měkkýši

I
vešel jsem do tebe
vyšel jsem z tebe
vešel jsem do tebe
vyšel jsem z tebe

noc
ženy vyloupávají fazole faba
štěně žvýká chrupavčité dopisy
pravidla milování vestoje, omezení

Venku
malincí ptáci
děti mluví ke sněhu
bohové upadají v nemilost, když sedí v parku
čtou básně Radu Vanca
a plánují založit nové náboženství

Ty
skřivan beze stínu
zapomnětlivá labuť
nekonečných solných polí

Něco ženy
Něco třešňového stromu
Něco psaní

Myslel jsem
že můžu zachytit
tvoje listy
než dosednou na zem
že můžu zachytit
malý detail

který tě přiměje
aby ses ke mně vrátila

Ve tvé nepřítomnosti jsem si našel
latinské jméno vanilky
odkud dlouhoocasí ptáci přilétají a kam odlétají
naučil jsem se, že nebe, koně všechno a bolest
může být zachyceno do slov

Kdybych tě ještě jednou mohl uvidět
pevně bych tě sevřel
a zašeptal do tvého ucha
Jméno tohohle světa je Svět
a jenom Svět, nic jiného

Ne, miluji tě

Ne,
ne, protože si někdy myslím, že máš ve vlasech koně uhánějící s deštěm o závod.
Ne,
ne z úcty ke tvé levé bradavce, kterou jsem sevřel rty jako borůvku.
Ne,
ne protože nevím, že bych měl hodit do jezera šedou rukavici, abych uklidnil tvůj vítr.
Ne,
ne, protože když spíš, vypadáš jako karmínová gazela z osmi.
Ne,
ne, protože jednou jsi řekla, že bych býval odešel, ale neměl jsem to srdce.
Ne,
ne, protože když jsi zadumaná, češeš si vlasy vidličkou.
Ne,
ne, protože ptáci ukrytí pod tvým stínem se zavlnili jako černé moře.
Ne,
ne, protože se brouzdáš po kotníky ve vodě a čteš básně labutím.
Ne,
ne, protože v kabelce máš zrcátko, ve kterém vidíš horu Amanus, kdykoli se do něj podíváš.
Ne,
ne, protože objímáš psy, kteří jí sníh, a pláčeš.
Ne,
ne, protože bereš domů příbojové vlny a chystáš pro ně stolečky na raki.
Ne,
ne, protože tvůj úsměv vypadá jako neumělé graffiti na nově natřené zdi.
Ne,
ne, protože vyprávíš kurdské příběhy oslům v pustině.
Ne,
ne, protože sbíráš zrnka prachu po dívkách milujících se v lese a děláš z nich hvězdy.
Ne,
ne, protože řídíš, když jsem unavený.
Ne,
ne, protože srkáš moje slzy jako kolibřík.
Ne,
ne, protože jsme vedle sebe tiše leželi a poslouchali cvakání švábů.
Ne,
ne, protože si dopisuješ s kamarádkami, které se po Reykjavíku potulují v kalhotách.
Ne,
ne, protože mi bez výčitek poškrábeš záda a řekneš, že svědění je jako staré milostné dopisy, které

nedokážeme vyhodit.

Ne,

ne, protože vůně narcisů, která zavane, kdykoli se pohneš a zmizí, kdykoli se zastavíš, mi připomíná, že

vlčice loví blízko měst.

Ne,

ne, protože jsi jednou řekla, že politika je zaměstnáním těch, kdo chtějí život změnit, ne ho žít.

Ne,

miluju tě, protože až přijde řada na nás, společně řekneme ne.

poznámky:

- 1/ Tato báseň vychází z událostí v roce 1980, kdy po vojenském převratu mnoho levicově orientovaných mladých lidí muselo opustit zemi a mnoho dvojic tak bylo rozděleno.
- 2/ Ali Ismail Korkmaz, devatenáctiletý student, který byl během protestů v tureckém městě Eskişehir ubit k smrti. Protivládní protesty, které se v roce 2013 odehrávaly v celém Turecku, začaly poté, co na pokojnou demonstraci proti kácení stromů v istanbulském parku Gezi zaútočila policie. V důsledku brutálního chování zasahujících vládních jednotek během protestů pět lidí zemřelo a několik tisíc lidí bylo vážně zraněno.